

Baltic Journal of Art History, Official Publication of the Chair of Art History of the University of Tartu (Autumn 2009), 216 lk; (Spring 2010), 233 lk. ISSN 1736-8812.

2009. aasta sügistalvel ilmus esimene number Tartu Ülikooli kunstiajaloo õppetooli poolt välja antavast teadusajakirjast *Baltic Journal of Art History*. Rahvusvahelise toimetuskolleegiumi ja võõrkeelsete artiklitega eelretsenseeritava ajakirja teine number tuli välja selle aasta mais. Ajakirja avanumber sisaldab artikleid nii meie keskaja kirikutest ja arheoloogiast kui ka 17.–18. sajandi Liivimaa kunstisuhetest Rootsi ja Saksa aladega. Eraldi osa moodustavad Tartu Ülikooli ajalooga seotud uurimused. 2010. aasta kevadnumber on pühendatud Villem Raami 100. sünniaastapäevale ja selles on avaldatud Eesti keskaegsele arhitektuurile, kunstile ja arheoloogiale ning selle uurimisele keskenduvad käsitlused. Kogumiku lõpuartikliteks on kaks mälestust Villem Raamist.

Uue kunstiajaloo-ajakirja ilmumine on väga oluline mitmel põhjusel. Senini oli Eesti kunstiajaloolaste jaoks ainsaks erialaseks teadusajakirjaks 2003. aastast perioodiliselt ilmuv *Kunstiteaduslikke Uurimusi* (ajakirja esimene number tuli välja 1976. aastal). Selle kõrvale astunud *Baltic Journal of Art History* laiendab meie kunstiajaloo teadusmõtte vahendamise ja vahetamise ruumi. Viimasel kümnendil on Eesti kunstiteaduses esile kerkinud küsimused selle kohta, kust me tuleme ja kus me oleme. Huviorbiidis on nii meie kunstikirjutuse historiograafia kui ka kunstigeograafia probleematika. *Baltic Journal of Art History* kaasab need teemad nii laiemalt oma ilmuma hakkamisega üldse kui ka kitsamalt avaldatud artiklites. Kunstiajaloo regionaalsuse küsimuse tõstatab juba pealkiri – Balti kunstiajaloo ajakiri. See viitab vajaduse teadvustamisele, et siinse kunstipärandi uurimisel tuleks lähtuda kunstigeograafilisest positsioonist. Kunstigeograafia mõiste ja probleemistik tõstatusid rahvusvaheliselt juba 1920.–30. aastatel ning on olnud Läänemere piirkonna vanema kunstipärandi uurimisel väga oluliselt kohal. 2000. aastatel on Baltikumi kui kultuuri regiooni temaatika olnud siinses kunstikirjutuses taas üha aktuaalsem. Seda kinnitab ka see, et Balti piirkonna kunstiajaloo ajakirja asutamise mõte ei ole iseeneest uus. 2005. aastal ilmus esimene number Vilniuse ülikooli poolt välja antud Läänemere maade kunstile ja visuaalkultuurile keskenduvast ajakirjast *Acta Historiae Artium Balticae*. Leedukate ajakirja teine, 2007. aastal ilmunud teemanumber jäi kahjuks majandusraskuste tõttu viimaseks. Kuid kaks ilmunud väljaannet osutasid vajadusele ühiseks diskussiooniks ja mõttevahetuskohaks. 2009. aasta novembris Eesti Kunstiakadeemia

poolt korraldatud rahvusvaheline konverents “Kunstiajaloo geograafia Baltimaades” tõi taaskord esile, kui oluline on kolme Balti riigi kunstiajaloo uurimises ühisosa teadvustamine ja tunnustamine.

Baltic Journal of Art History peatoimetaja ja ellukutsuja professor Juhan Maiste viitab esimese numбри eessõnas Teise maailmasõja järgsetele Põhja-Euroopa kunstiajaloo uurimise keskustele ja sellega seotud inimestele, kes on olnud tõukejõuks ja järjepidevuse kandjaks Läänemereruumi kunsti ja arhitektuuri uurimisel. 1970. aastate lõpul asutatud M. C. A. Böckler – Mare Balticum-Stiftungi, 1990. aastatel alguse saanud Castella Maris Baltici ja Sten Karlingile pühendatud Tallinna kunstiajalookonverentsid on olnud olulisteks siinse piirkonna kunstiajaloolasi ühendavateks võrgustikeks. *Baltic Journal of Art History*-ga seob neid lisaks ühistele uurimistemadele ka ühine kirjutajatering. Samas tuleb tõdeda, et Balti kunstiajaloo ajakirja esimeste numbrite artiklid keskendusid eeskätt Eesti ja Läti kesk- ja varauusaegsele kunstile ja arhitektuurile, jättes esialgu Leedu sellest ringist välja.

Uue ajakirja ilmumine võõrkeelsena on põhjendatud juba selle kui Balti kunstiajaloo ajakirjana positsioneerimisega. Ühine keel on teadusmõtte vahendamiseks ja vahetamiseks äärmiselt oluline. Suunitlus Läänemereruumi kunstile ei kajastu mitte ainult ajakirja pealkirjas ja artiklite keeltes, vaid ka kirjutajates ning artiklite teemades. *Baltic Journal of Art History* mõlemasse numbrisse on kaasatud välisautoreid: esimesest leiame Läti kunstiajaloolaste Ojārs Spārītise ja Imants Lancmanise artiklid Rootsi ja Läti vastastikustest mõjudest 17. sajandil ja Põltsamaa rokokoolossi stukdekooori meistrist Johann Michael Graffist; teisest soome-rootsi kunsti-teadlase Knut Drake ja Kieli Ülikooli emeriitprofessori Lars Olof Larssoni meenutused Villem Raamist. Artiklite teemade puhul tuleb rõhutada ka kitsaste uurimisvaldkondade ülesust. Mõlema numбри artiklid pärinevad nii kunstiteadlaste, ajaloolaste kui ka arheoloogide käest, mis on tunnistus sellest, et kunstiteosed (eriti kesk- ja varauusaegne kunst ja arhitektuur) ei ole enam ammu vaid pelgalt kunstiajaloolaste uurimismaterjal. Kunsti mõiste piirid on muutunud ning kogu visuaalne kultuuripärand on lähtematerjaliks eri valdkondade uurimustele ja tõlgendustele. Mõlemast ajakirja ilmunud numbrist leiame keskaja ehitusarheoloogiale pühendatud töid, mis tunnistab arheoloogiliste uuringute pikka traditsiooni ja olulisust meie keskaegse arhitektuuripärandi käsitlemisel. Arheoloogide uurimusi esindavad Andres Tvauri artikkel Eesti keskaegsetest kerishüpokaustahjudest esimeses numbris, teises numbris Jaan Tamme käsitus abtissimajadest Pirit ja Tallinna Püha Miikaeli nunnakloostrites ning Villu Kadaka uued andmed Jõelähtme esimesest kivist kirikust. Teisest numbrist leiame

veel Aivar Kriiska, Raido Roogi ja Kaur Altkoa ühisartikli keskaegsest hoonestusest Tartus Lutsu tänaval ning Ain Mäesalu kirjutise Eesti ilusaimast sõjanuiast.

Kuid eeskätt on kogumikes kirjutajateks siiski kunstiajaloolased. Keskaegsetele kirikutele on esimeses numbris pühendatud Kaur Altkoa uurimus Tartu Maarja kirikust ja Kaire Toominga käsitus Martna kiriku hiliskeskaegsetest maalingutest. Olulisel kohal on ka Tartu Ülikooli arhitektuuri- ja kunstiajaloo õpetamisega seotud uurimused ja esseed. Esimeses numbris kirjutab Epi Tohvri Tartu Ülikooli õppetegevusest aastatel 1806–1828. Eero Kangori artikkel Tartu Ülikooli Kunstiajaloolisest Fotokogust räägib meie kunstiajaloo uurimisele ja ajaloole äärmiselt olulise kollektsiooni loomisest, selle ajaloost ja säilitamisest. Kogumiku lõpetab Juhan Maiste kirjutis Tartu *alma mater*'i kujundist ja tähendusest. *Baltic Journal of Art History* teise, Villem Raamile pühendatud numbriga avaartikkel on pühendatud Eesti kunstiajaloo historiograafiale, kus Kaur Altkoa vaatleb Villem Raami rolli Eesti keskaegse arhitektuuri uurimisel. Teisest numbrist leiame veel Tiina Kala artikli Tallinna Niguliste kiriku hooldus- ja igapäevastest ehitustöödest 15. sajandi teisel poolel ja 16. sajandi alguses. Anu Mänd tutvustab Tallinna gildide ja kirikute keskaegseid pitsateid ning Krista Andresoni artikkel räägib 14. sajandi esimesse poolde dateeritud Kölni päritolu Kolga-Jaani kiriku krutsifiksist.

Esimese numbriga eessõnas osutab Juhan Maiste sellele, et uue ajakirjaga avame me sümboliliselt uued leheküljed vanast raamatust. Siinkohal viitab ta väga olulisele järjepidevusele. *Baltic Journal of Art History* ilmumine on oluliseks vaimseks sillaks meie akadeemilise kunstiajaloo hälli ja tänapäeva vahel. Kuigi balti kunstiajaloo teadus sündis 19. sajandil, siis akadeemilisest Eesti kunstiajaloo õpetamine ja ka süstemaatiline uurimine sai alguse 1920.–30. aastatel Tartu Ülikoolis Helge Kjellini ja Sten Karlingi rajatud kunstiajaloo õppetoolis. Nemat ja nende õpilased (Armin Tuulse, Helmi Üprus, Villem Raam) määrasid suures osas kogu meie vanemale kunstipärandile suunatud uurimisviidad. 1937.–40. aastatel jõudis ilmuda kaheksa köidet Tartu Ülikooli Kunstiajaloo Kabineti väljaannete sarjast. 2009. aastatel ilmunud ajakiri taastab sümboliliselt selle Teise maailmasõja poolt katkestatud vaimse sideme. Katkestuste ja järjepidevuse ajaloole viitab ka see, et ajakirja teine köide on pühendatud Villem Raamile. Sten Karlingi õpilasena Tartu Ülikooli lõpetanud Villem Raam küüditati 1941. aastal Siberisse. 1956. aastal Eestisse tagasi tülles jätkas ta katkenud teed, kuid juba muutunud oludes. Keskaja arhitektuuri ja kunsti uurimisele ning kaitsmisele pühendunud kunstiajaloolasena mõjutas ta kogu meie

Teise maailmasõja järgset kunstikirjutust ning oli õpetajaks ja mentoriks mitmete põlvkondade kunstiteadlastele ja muinsuskaitsetele.

Baltic Journal of Art History esimesi numbreid seob paljuskki sama teemadering. Sellele, et ajakirja suunatus on eeskätt vanemal (13.–19. sajandi) kunstil, viitab ka kolmas, planeeritav teemanumber klassikast ja klassitsismist. Nii vanema kunsti kui ka selle historiograafia uurimine on viimastel aastatel taas tugevalt esile kerkimas ning *Baltic Journal of Art History* suunitlus on üks selle tõestusi.

MERIKE KURISOO